

Jul- och vinterbilder från skånska järnvägar

Tågen gled o tysta in på bangården, från expeditionen telegraferades det livligt, och brådsnkande banbetjäning ilade fram och åter över skenorna. Man kunde på allas ansikten se att något ovanligt var på färde: det artade sig till snöhinder, och det var julafton.

En ung flicka i elegant vinterdräkt skyndade sig fram till en av bibanornas tåg. [...]

– Fröken hade bättre av att stanna här i natt, sade konduktören, som redan lagt handen på dörren för att stänga.

– Det är omöjligt, jag är alldeles ensam och känner inte en människa här. Hon sprang upp i waggonen och han slog igen dörren.

I den fyrkantiga, madrasserade kupén, som liknade en miniatyrsalong, satt en ensam herre. [...] Den unga flickan rodnade häftigt [...] och drog sig därefter tillbaka till den lilla tomma damkupén under föregivande av trötthet. [...] Herrn kastade sig på soffan med förtretad min, tåget visslade och kom efter åtskilliga knyckningar igång.

Klockan var icke mycket över fyra, men i den skumma kupén hade man redan måst tända lampan, och vid dess vaggande ljus försjönk den unge mannen i dessa slöa funderingar, som tyckas vara ägnade för järnvägsresor. [...]

Det enda som förde sig däröver var hennes ångest för vad människor skulle säga, om de fingo se, att hon och han hela aftonen rest ensamma i en tom waggon. Vid varje station darrade hon av fruktan [...]

Stormen hade tilltagit. Det såg ut, som om tåget arbetade sig fram genom en tjock, vit rök. Hennes förtvivlan över att ha låtit första tåget gå ifrån sig var gränslös. [...] Hon hörde anghästen flämta och stampa, det bar in i en mjuk driva, den blev allt mjukare och mjukare, snöplogen mäktade ej längre sopa undan massorna. [...] Nu backade tåget – en käck signal och så framåt igen! Med onaturligt uppdriven andhämtning pustade ångan, det lät nervöst, överansträngt, så mattades dessa andetag och blev till långa utdragna suckar. Det blev tyst – alldeles dödsstilla. Icke en ryckning mer, icke ett ljud; endast en eller annan vindil drev snön med ett knastrande ljud emot rutorna. [...]

Utän betänketid ryckte hon upp dörren. Hon stod i dess smala öppning, alldeles likblek.

– Insnöade? [...]

– Det ser inte bättre ut. Den unge mannen slog ned förtretet och ropade en konduktören.

– Vi sitta fast i en snödriva, svarade denne på tillfrågan.

– Får man komma ut?

Dörren öppnades, och resenären steg ut för att rekognoscera. Efter en kort stund kom han tillbaka.

– Vi komma icke ur fläcken, sade han, loket har kört sönder, en karl skickas gående tillbaka till stationen, därför från det skall telegraferas till Eslöv efter ett annat lokomotiv. Vi få troligen sitta här hela natten. [...]

Han fann henne uppkrupen i ett soffhörn, hatten hade hon lagt upp i nätet [...]

– Det blir således att stanna kvar i kupén, så göra de andra. Här är ju lugnt och varmt, ingen nöd går åt oss ...

Han såg sig om i kupén, det var långt till den andra soffan, och han kände alldeles klart, att han borde sitta mittemot henne och tämligen nära. [...]

– Mätte valet vara gott! sade han, jag skall byta plats med en kvinnlig tredjeklasspassagerare så att ni må kunna påräkna hennes intyg på, att ni icke företagit er något opassande.

Sådan dramatik kunde vintern ställa till med på en skånsk julafton, enligt Victoria Benedictsson – det är hon som skrev novellen ”I kupén” 1886. Faktum är att flera skönlitterära författare har fascinerats av fenomenet, som vi ska se i denna lilla citatsamling på temat skånska vintertåg.

Vilken bana var förebild i scenen ovan? Eslöv nämns ju så kvinnan lär ha stigit av ett stambanetåg för att byta. Författarinnan var som bekant från Hörby, men järnvägen dit öppnades först nio år efter novellens tillkomst. L&HJ eller YEJ? Låt oss gissa på den senare som genom tiderna har mer besvär med snön.

En som bekräftar detta är Fritiof Nilsson Piraten, i berättelsen ”Det fjärde F:et”, 1973:

En trettonhelg lamslogs järnvägstrafiken av en snöstorm. Fem famnar från våra fönster och längs hela perrongen blev en ås av snö som i solskenet efter stormen kastade blåa skuggor: ett insnöat tåg.

År 1888 hade YEJ fått betala tusen kronor för extra snöskotning, och två år senare hade trafiken stått stilla i tjugo dar. Ett tåg blev fast på



Tåg 37 med sju timmars försening i Svalöv den 16 februari 1929. Lokföraren Alfred Dahlström och eldaren "Måns" står framför sitt lok B 1382. Den andra maskinen är B 1142. "Vi kopplade upp på natten till Engelholm. Det värsta jag varit med om, men fram kom vi." Samling Anders Lundquist.

Bjärsjölagårds station i två veckor och var kanske Piratens ursprungliga inspiration.

Och det finns fler vittnesbörd från just Vollsjö. Där var K.G. Ossiannilsson en tid lärare i den privata skola där även unge Fritiof gick, och sina erfarenheter därifrån använde han i romanen *Slätten* (1909):

Till middagen kunde Meier berätta, att lokomotiven försetts med snöplog, men att snömassorna nog ändå kommer att rubba trafiken.

Meier var stationsskrivare.

Vid samma tid började snöskärmar sättas upp utmed skånska slättbanor vilket lindrade men inte avhjälpte problemen. Vintern 1929 var särskilt svår, och det är den som K. Arne Blom syftar på i romanen *Smärtgränsen* (1978):

Ni skulle ha varit med på den tiden! Då lokaltågen till Malmö körde fast i drivorna på linjen – en gång fick passagerarna övernatta ombord när sista kvällståget fast-

nat. Snöskottarlag hade slitit och skottat och svettats för att för att få banan fri för tågen på Hardebergetåget, där drivorna nådde upp till ånglokens skorstenar.

Detta är något som Blom har läst om. Revingsbanans snöstopp var däremot säkert självupplevt av Arne H. Lindgren som bland annat skrev den självbiografiska *Kullerstengatan* (1973):

Vägar och järnvägsspår har varit gömda i snö men nu har trafiken åter kommit igång, säger folk. (...)

Efter ovädret har kölden kommit och det knarrar och piper under skosulorna när far och du är på väg till järnvägsstationen – lilla stationen, den som ligger mitt emot fattigkvarteren, judestan dit du inte får gå.

Det börjar skymma när tåget stannar och ni ska gå av.

...

Far håller dig i handen när han öppnar plattformsrindens och ni stiger ner på grusperrongen. Det lyser ur några fönster på den lilla tegelbyggnaden med klocka och brevlåda – och en lampa ovanför stationsnamnet är tänd. En bit längre bort ligger ett godsmagasin med trappa och brygga och mitt emellan stationshuset och magasinet finns ett fyrkantigt dass med sniderier i toppen på det gröna trätaget.

En fint litet vintermotiv från BLHJ. Förebilden till Kullerstengatan var för övrigt Laboratoriegatan, inte så långt från den barnförbudna stadsdelen Nöden.

Vad YEJ beträffar fortsatte snöproblemen intill banans sista tid om vi får tro Jacques Werup: Redan i eftermiddag hittar skraporna inte ens riksväg 12. I rälsbussen bereder sig passagerarna på nattens väntan utan mat och elektricitet.

Dikten heter ”Vinter?” och finns i en samling som kom 1980, året före nedläggningen. En nedläggning som inte bara drabbade järnvägen utan också de stationssamhällen som den hade gett upphov till. En annan dikt i samlingen heter ”Senvinter”:

Bara nere i själva byn
vacklar gamlingarna fram
mellan tegelkropparna;
tillbommade bageriet
nerlagda järnhandeln,
bortglömda hotellet.
Tåget skär på nåder
fram genom blykartan
uppgiven och sönderbläst
i det medeltida ljuset.

Fastnar inte resenärerna på igensnöade tåg så fryser de under oviss väntan i dragiga väntsalar. Lise Drougge i en roman som faktiskt heter *Den långa vintern* från 1953. Stationen är Eslöv:

Tåget är förstas försenat. De går in igen i väntsalen, faster och Harriet. Där inne är det också kallt och luktar snusk och tobaksrök. Men faster oroar sej, tror att tåget ska komma medan de står här inne [...]

De står och huttrar och försöker stampa värme i fötterna; det lönar sej inte, de blir ändå genomkylda. Tåget, som äntligen kommer, har snö i vnklar och vrår, det ser ut att ha kört i snöstorm över en kinesisk tundra.

Snöskärmar förekommer inte längre, men nog kunde de behövas även på en vältrafikerad stambana. Författaren är åter K. Arne Blom, romanen heter *Återkomsten* (1983) och platsen är Lund: Det stod och trängdes framför biljettluckorna. Alla bänkar var upptagna. Överallt stod människor i grupper och röstsurret var nästan bedövande. Mitt i alltsammans kom ett meddelande ur högtarlarna, men det var omöjligt att uppfatta orden. [...]

– Är det nåt tåg som har kommit än?
– Nej. Det var åtskilliga timmar sen. Jag har väntat sen tre och nu är jag snart trött på det här. [...]

Det syntes ljus borta vid Kung Oscars bro. Det knäppte till i högtalarna och så kom meddelandet: tåget som kom in nu var det försenade tåget från Göteborg. Om tio minuter förväntades tåg nummer 29 från Stockholm med ordinarie ankomsttid 16.45.

Det hade tydligen börjat röra på sig.

Förväntansfulla människor började också röra på sig. Det såg nsåtan ut som de ville springa tåget tillmötes och jublande hälsa det välkommet. Många av dem hade väntat i åtskilliga timmar.

Tåget var alldeles översnöat. Snön stod i kaskader, och så saktade det in och stannade. [...]

Christian stod så han kunde höra de båda konduktörerna.

–Ja, fy fan. Då ska vi bara ta oss till Malmö också.

– Det här var nog det värsta jag varit med om.

– Herregud, vilken villervalla i Hässleholm.

Han ryckte till.

– Förlåt, sa han. Har ni kört via Hässleholm?

– Ja, sa konduktören och nickade. Det var enda möjligheten att ta sej hit.

Inte heller tåget är trivsamt under liknande omständigheter:

Det var decemberväder: temperatur kring noll, snöglopp. När tåget avgick från Hässleholm var himlen ännu inte ljus. I passagen mellan vagnarna trängde nederbörden in genom sprickor i bälgväggarna. Efter in-trängandet fryst av fartvinden till en fast, brun sörja som efter hand långsamt tinande till smutsiga rännilar som jag aktade mig för att komma mot med kläderna när jag sökte genom tåget efter restaurangvagnen för att få en kopp förmiddagskaffe. Det fanns ingen restaurangvagn.

Sven-Olof Lorentzens roman *Gammal man med trumpet* utkom 1988.

MSJ 20 med tenderplog i Dalby. Arkiv SkJ.



Inte ens om man slipper snön är det särskilt trevligt på vintern. Walter Nilsson hette en utmärkt skåns arbetarförfattare som fler borde upptäcka. Hans roman *Trädgårdseleven* är från 1979.

När jag steg av tåget i Hässleholm var det barmark, men svinkallt. Termometern på stationsbyggnaden visade tre minusgrader. En isande nordanvind svepte över den ljusbruna nybyggarestaden och längs de ödsliga perongerna. Jag hade åkt nattåg ner, det var tidig morgon när jag kom till Hässleholm.

Och ännu värre kan det bli, till och med på en av Skånes sydligaste banor, TRJ, men så tilldrar sej också Egon Prahls *Där rågen blommar* (1971) under en av de beryktade krigsvintrarna. Erik ska ut i beredskapsjänst:

I det lilla väntrummet på stationen satt Inga och Erik intill den rödglödgade kaminen för att få lite värme. Ute visade termometern på 27 minusgrader.

Men låt oss inte glömma att vintern kan ha sitt behag. Nils Kellgren var inte bara riksdagsman (s) utan skrev också ett par romaner som mest utspelar sej i Lund och Sjöbo, och där det förekommer en hel del tågscener, som här i *Kärlek går hem* (1954):

Till och med i Lund ryktades det att hela Sjöbo var ett vinter-Chamonix i god skånsk stil. Det dröjde en söndag men vädret höll i sig. Då kom nästa vilodag extratåg både från Malmö och Lund.

På Sjöbo ora fanns bland annat Sveriges sydligaste hoppbacke. Men det fanns förstås skidtåg som gick längre, vilket förresten nämndes i en recension här i spalterna för inte så länge sen.

Timmer borstade lite färg från plattformsdörren av skidbyxorna.

- Ja, då ska det bära iväg till Lappland nu då, sa han.
- Hm, sa Jappe.
- Det är ju bara en hundraåtjugo–hundrafemton mil.

Klaus Rifbjergs roman om köpenhamnska ynglingar på skidresa heter på evenska *Tack för turen* och kom 1973.

Låt oss knyta ihop artikeln som vi började, med en annan julaftonsskildring. Då var det Victoria Benedictsson, nu är det Ola Hansson som fryser och har tråkigt i Svedala på 1890-talet. *Redan hem* heter boken.

I tre dagar och nätter hade snöstormen varat, tågsignalen hade icke på länge hörts [...]

Den lilla järnvägsstationen var som utdöd. Skenorna lågo begravnade under drivorna. Inne på kontoret satt ett av biträdena och hängde över ett flera dagar gammalt Malmöblad. Truls kastade en blick bort till postfacken: de voro alla tomma.

Hur det ginge med posten?

Jo, man väntade den om ett par timmar; med vagn, från Malmö. [...]

Det är ju också ett elände med järnvägen; den kommer icke att gå ännu på långa tider.

– Skadar icke. Så får fattigfolk förtjänst. [...]

Nere på stationen tömdes påsar, sönderskars trådar kring packor och skrevos namn på tidningar. Samhällets invånare, som hört och sett postslådan ila förbi, hade skyndat till; man stod i kö utanför den lilla luckan, genom vilken posten langades ut. – I trött mak, utan att skynda, men med förkänningen av något obehagligt, begav han sig in i första klassens väntsal, där han slog sig ned. Där var oeldat; isande kallt; fönsterna fullsatta med isblommor. [...]

På eftermiddagen till julafton gick Truls nere vid stationen, upp och ned på perrongen, fram och tillbaka, väntande på att tåget skulle komma. Det var försenat; naturligtvis; en hel timma. Det vimlade och trängdes på den lilla stationen av folk ur alla klasser, som anhöriga väntade till hemmet eller själv skulle fara till hemmet, och över alla ansikten låg en viss glad brådskas [...]

Pustande och stönande arbetade sig det fullastade ståget in på stationen. Fullt av ansikten i alla fönster [...] Det gavs signal; ett ögonblicks ökat liv i människomassan; handskakningar, hälsningsbudska, näsviftningar, huvud ut genom alla kupéfönster, leende och förväntansfulla ansikten, som gledo förbi Truls, vilken stod allena för sig ett stycke borta, – och tåget försvann ut mot den skogiga synranden i öster.

Stationen sam i paket. De släpades in högvis, och i expeditionsrummet kunde biträdena knappt röra sig på golvet bland all julhärligheten. Det vattnades i munnen på Truls; något av allt detta myckna måste väl vara för honom.

Posten? förfrågade han sig.

Åh, det dröjde i dag allra minste en timme.

Truls vandrade fram och tillbaka ute på perrongen. Solen gick ner, och det frös starkt.

Nej, förresten, vi ska sluta i en annan stämning. Vintern tar slut en gång, även om den kan vara seg. Lars Håkan Svesson påminner om detta i dikten ”April 1966, trastens sång”:

Flockar av grått och blått

Spåren till Landskrona som blänker i snön.

Tågen i eftermiddagssolen.